

Батлав.....

УЛСЫН ШАЛГАЛТ - 2018

МОНГОЛ ХЭЛ-12

Аймаг / дүүрэг: .....
Сум .....
Сургууль: .....
Анги: ..... Бүлэг: .....
Овог: .....
Нэр: .....

САНАМЖ, ЗӨВЛӨГӨӨ

- Шалгалт 80 минут үргэлжилнэ.
- Шалгалтын материал хоёр хэсэгтэй ба нэгдүгээр хэсэг нь унших чадвар сорьсон, хоёрдугаар хэсэг нь бичих чадвар сорьсон задгай хэлбэрийн даалгавраас бүрдэнэ.
- Даалгавар бүрийн хариултыг өгөгдсөн сул зайд бичиж тэмдэглэнэ.

ГОЛИО ЧИХЭР

Нэг зун эмээ нутагтаа очоод ирэхдээ бидэнд атга атга голио чихэр өгөв. Цагаан цаастай хатуу чихэр ямар амттай байсан гэхэв. Дор нь хүлхэж орхив. Тэгээд л маргаашнаас нь эмээгээс чихэр нэхэж бишгүй зовоосон санагдана. Эмээ минь “ном их уншиж, эрдэм сайн сурвал голио чихэр шуудай шуудайгаар нь худалдаж авч чадна. Ном сайн сур, номоо л сайн сур” хэмээн давтан давтан хэлсэн билээ. Энэ угсийг эмээ чихэр нэхээд байхаар аргалах гэж хэлээгүй юм байна гэдгийг одоо л оройтсон ч гэсэн ойлгож явна. Тэнэгийн ухаан эцэстээ гэдэг энэ. Тэр цагт би дөнгөж үсэглэх төдий уншиж байсан үе л дээ? Гэвч би ном уншихаар голио чихэр олдоно гэдэгт итгээгүй. Гэхдээ юмыг яж мэдэхэв гэсэн эргэлзээ байсан хэрэг. Аавын номын сангаас нэг зузаан гэгчийн саарал ном сугалж аваад үсэглэн уншиж эхэлсэн ч юу ч ойлгоогүй тул даруй хаасан юм. Анхны ном унших оролдлого минь ингэж бүтэлгүйдсэн билээ. Харин голио чихэр хүлхэх хүсэл байсаар байлаа.

Манай орон сууц өвөлдөө тийм ч дулаангүй. Өдөр хичээл тарж ирээд аавын үстэй дээлийг нөмрөөд ном унших үндсэн ажилдаа орно. Энэ үеээ би “баатарлаг мөрөөдлийн үе” гэж нэрлэх дуртай. Дайн тулааны дон хэнэтэй болж, цэргийн жанжин, зоригт эрчүүдийн түүхийг өгүүлсэн л бол тэр номыг шүтэн биширнэ. “Н.Ватутин хэмээх цэргийн жанжин фронтын замд германчуудтай тулгараад буудалцаж, хүнд шархдаад хээрийн эмнэлэгт амьсгал хураасан” тухай “Алдарт жанжнууд” нэртэй улаахан номноос уншаад фашизмыг үзэн ядах сэтгэл минь яж буцалж байсныг коммунист хүмүүжлийн зах зухыг мэдэхгүй одооны хүүхдүүд ойлгохгүй. Харин миний “Баатарлаг мөрөөдлийн үе” төгсөхөд хамгийн хүчтэй нөлөөлсөн Ж.Неруний шоронгоос охиндоо бичсэн захидалын “Ертөнцийн түүхийг сөхвөл” номыг бараг л цээжилсэн байлаа. Энэ л ном надад “ГОЛИО ЧИХЭР НОМНООС АМТГҮЙ” болохыг таниулсан юм. НОМ чихэрнээс амттай болохыг мэдрүүлсэн юм.

Тэгээд л жинхэнээсээ номыг чихэр шиг хүлхэж эхэлсэн. Би М.Горькийг уншдаг, түүнийг хайрладаг байсан. “Фома Гордеев” бол баходан уншдаг номнуудын минь нэг байсан. Н.Лесков” Өгүүллэгүүд”, Н.Толстой “Дайн ба энх”, К.Пуастовский “Боргоцойтой сагс”, А.Рыбаков “Нэр нь тодроогүй цэрэг”, А.Гайдар” Цэнхэр аяга” гээд Оросын голдуу зохиолчдыг л уншиж өссөн минь үнэн. “Зөвлөлтийн зохиолчдын туужис” нэртэй зузаан хүрэн ном уран зохиол гэж юу болохыг багаараа танъж мэдэх замын эхлэл болсон юм. Үнэндээ уран зохиолыг одоо ч бүрэн таниагүй яваа гэдгээ би хүлээн зөвшөөрнө. М.Горькийн нэрэмжит хүүхэд залуучуудын номын сангийн салбар гэх жижигхэн дүнзэн байшин байх. Түүх хувьсгалын дурсгалтай байшин. Оросын хувьсгалчид амьдарч байсан гэдэг. Тэр номын сангаас Галидасын “Үүлэн зардас” нэртэй номыг санамсаргүй авч уншсан минь яруу найраг бидэн хоёрыг улам ойртон нөхөрлөхөд хүргэсэн юм.

“Дрино голын гүүр”, Э.Хемингуэй” Африкийн ногоон толгод” Эрвин Штритматтер” Өвөг Шульцийн...” гээд гайхамшигт номнуудыг орчуулж өгсөн гадаад хэл усандaa нэвтэрсэн олон мэргэдэд талархаад баршгүй. Тэр л номнуудыг уншиж энэ л ертөнцийн уран зохиолыг гадарлах болсон юм. Хааяа надаас хүмүүс ямар ном уншвал хүүхдүүд минь ухаантай болох вэ? гэж асуудаг. Би ийм тийм ном гэж нэр зааж хэлэхээс төвөгшөөдөг. Тийм үзэмтэй боов хийх шиг жор ном уншихад байхгүй. Би л хувьдаа жороор ном уншаагүй хар зэн, мэдрэмжээ л хөөж ном уншиж өссөн. Нойр хүрвэл хаачихдаг, нүд сэргэвэл цааш нь уншаад хөөчихдөг л байсан. Энэ л хамгийн шалгарсан арга.

Эмээ минь бичиг үсэггүй хүн байлаа. Амьдралдаа нэг ч ном уншиж үзээгүй. Тэглээ ч ном унших чухал гэдгийг харин мэддэг хүн байжээ. Гэтэл одоо хэд хичнээн хэл устай ч ном уншихын чухалыг ойлгоогүй бичиг үсэгтэнгүүд зөндөө байна. Энэ насандаа олон тэрэг ном уншсанаа гайхуулдаг ч амьдрал, ирэх буцах, жам ёс, зүй тогтол, мөн чанарыг огт ойлгоогүй хүмүүс ч зөндөө. Ном унших хувь тавилан мөн ч юм шиг. Харин би ганцхан зүйлд л хатуу итгэх болсон. Голио чихэр ямар ч амттай байсан номын амтанд хүрэхгүй. Номын амтыг гүйцэхгүй. Харамсалтай нь олон ном голио чихрийн амтанд ч хүрдэггүй. Тэгэхээр ном бичих хийгээд шимтэн унших ХУВЬ ТАВИЛАН мөн ч юм шиг санагдана. “Эмээ ном их уншвал голио чихэр тийм ихээр олдох уу” гэж эргэлзэнгүй асуухад минь хамар дээрээ бурзайсан хөлсөө мойног гараараа арчаад зальтайгаар инээмсэглээд толгой дохиж билээ.

П.Батхуяя

Даалгавар бүрийн өгөгдлийг анхааралтай уншиж, хариултаа “СУРГУУЛИЙН ТАМГА ТЭМДЭГТЭЙ” дэвтрийн цаасан дээр гүйцэтгээрэй.

НЭГДҮГЭЭР ХЭСЭГ. УНШИХ ЧАДВАР СОРЬСОН ДААЛГАВАР

“Голио Чихэр” эхэд голио чихрээс үүдээд номын ертөнцөд орсон тухай өгүүлжээ. Эхийг дараах даалгаврын хүрээнд задлан шинжлээрэй. [25 оноо]

1. Эхээс ухааруулсан шинжтэй утга бүхий өгүүлбэр 4-ийг олж, учир шалтгааныг нь тайлбарлаарай.
[8 оноо]

Жишээлбэл :

Өгүүлбэр - .....

Тайлбар - .....

2. “Мэдлээ гэж бүү эрд, мэдлэгийн зах хязгааргүй” гэсэн зүйр үгийн утгыг тайлбарлаад, тохирох санааг илтгэсэн хэсгийг эхээс олно уу? [2 оноо]

Тайлбар: .....

Тохирох санааг илтгэсэн хэсэг .....

3. Дараах онцлон дүрсэлсэн хэсгүүдийг хам бүтэцтэй нь уялдуулан тайлбарлаарай.

[4 оноо]

“Баатарлаг мөрөөдлийн үе”

“Голио чихэр номноос амтгүй”

4. Тодруулсан хэсгээс эсрэгцэл бүхий санааг олж учир шалтгааныг өөрийнхөө үзэл бодлоор тайлбарлана уу? [6 оноо]

5. Зохиогч эхэд ямар санаа дэвшүүлснийг жишээ баримтаар батлан нэг цогцолбороор илэрхийлээрэй. **[5 оноо]**

ХОЁРДУГААР ХЭСЭГ. БИЧИХ ЧАДВАР СОРЬСОН ДААЛГАВАР

“Голио чихэр” эхийн агуулгаас санаа авч, номын тухай эх зохион бичээрэй. Үгийн тоо [250-300] /25 ондоо/

